

JOSEP LLOP i TOUS

**EL CELLER DE VILA-SECA:
L'OBRA I LA SEVA DEFINICIÓ
GEOMÈTRICA**

In: SOLER ÀLVAREZ, E.-A., (ed.), *Recull Josep Maria Jujol i Gibert (1879-1949)* (Tarragona, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó", 1999), ps. 155-164.

D'entrada, cal advertir que el celler de Vila-seca no és de Jujol, ni tampoc de Martinell, sinó de Pere Domènech i Roura. Jujol obtenia el seu títol d'arquitecte l'any 1906, als 27 anys. Martinell el va obtenir l'any 1916, amb 28 anys, i Domènech l'any 1907, quan tenia 26 anys. Entre el primer i l'últim títol només havien passat 10 anys, de manera que tots tres arquitectes són contemporanis, malgrat la diferència de les seves obres, que se situen entre el modernisme i el noucentisme. Aquesta proximitat temporal és la que justifica la inclusió d'aquest treball a la present miscel·lània. Si més no, com a contrast entre arquitectures realitzades a la mateixa època per arquitectes de formació acadèmica similar. Tanmateix, el celler de Vila-seca és una obra important i poc coneguda, que bé es mereix algun esforç de divulgació.

LA DECISIÓ DE BASTIR UN CELLER I L'INICI DE L'OBRA

El moviment cooperatiu agrícola de principis del segle actual arrelà també a Vila-seca com una sortida a la crisi de la fil·loxera, que havia destruït les vinyes. La necessitat de disposar d'un celler cooperatiu per a l'elaboració de vi, impulsà els socis de l'entitat a programar-ne la construcció, que cal emmarcar, encara que no exclusivament, dins la política d'estímul practicada per la Mancomunitat de Catalunya, constituïda l'any 1914, a través de la labor divulgadora de la Direcció General d'Agricultura, que facilitava l'orientació necessària.

L'any 1915 hi havia a Catalunya 11 cellers, sis dels quals eren a la Conca de Barberà, tots sòlidament construïts però sense preocupacions artístiques, excepte els de l'Espluga de Francolí i de Sarrià, obra tots dos de l'arquitecte Pere Domènech i Roura, fill de l'arquitecte modernista Lluís Domènech i Montaner.

Les obres de Lluís Domènech tenen una forta presència a la ciutat de Reus on, després de l'any 1907, construïa la casa Gasull (1911) i l'institut Pere Mata (1899-1919), possiblement amb alguna col·laboració del seu fill. L'any 1913, els Domènech rebien l'encàrrec del celler de l'Espluga de Francolí, desenvolupat pel fill sota el guiatge inicial del pare. De dues naus iguals (la tercera fou afegida el 1957), amb accessos per la façana principal, d'unes dimensions de 46 x 12,5 m i els caraners de la coberta a 12,5 m d'alçada. Utilitzà referents gòtics, amb arcs apuntats de formigó per al sosteniment de la coberta. El celler ja fou utilitzat per la collita d'aquell any.

L'abril de l'any següent (1914), Pere Domènech es feia càrrec del projecte del celler de Sarraí, que ja va concebre de forma totalment diferent, d'acord amb la pauta basilical romana, amb una nau central de 10 m de llum i dues de laterals de 4 m, i amb una llargada també de 46 m. Columnes circulars de maó que suporten arcs aguts diafragmàtics atirantats. A les naus laterals, lleugerament més baixes, la coberta se sustenta sobre arcs carpanell, de poca fletxa. Per l'exterior, molt auster, cornisa de dentellons i una sanefa d'obra vista que serveix de base de la filera de finestres bipartides. L'accés al celler es realitza per una façana lateral. L'obra fou acabada l'any 1915.

L'any 1916, Cèsar Martinell i Brunet obtenia el títol d'arquitecte. Essent arquitecte municipal de Valls, el 1918, construïa el celler de Rocafort de Queralt, on determinades innovacions cridaven l'atenció del director dels Seveis Tècnics d'Agricultura de la Mancomunitat, el qual li proposà de col·laborar-hi. Fruit d'aquest contacte Martinell esdevindria, a partir d'aquesta data, l'arquitecte del major nombre de cellers. Entre 1918 i 1923, intervindria en més d'una quarantena d'edificis agraris, la qual cosa demostra la importància del seu treball, en el qual adquirí una indiscutida fama d'especialista.

El Sindicat Agrícola de Vila-seca fou fundat el 25 d'agost de 1917, hereu de la Societat de Pagesos o Societat Agrícola Cooperativa, nascuda l'any 1899. Molt aviat, la secció de viticultura engegà el projecte del celler. Concretament, el 9 de desembre del mateix any de la fundació, es compraren 170.000 pams de terreny al comte de Sicart per 3.400 ptes. i, per a sufragar les despeses, es realitzà una emissió d'obligacions, que fou adquirida pel Banc de Valls, amb les propietats de tots els socis com a garantia.

L'arquitecte escollit fou Pere Domènech i Roura, ja sigui per la seva presència sovintejada a Reus, o bé per la seva experiència espluguina i serralenca. El de Vila-seca, doncs, va ser un dels pocs cellers que va escapar de la intervenció de Martinell.

El projecte original no s'ha pogut trobar ni a l'ajuntament de Vila-seca ni a les diputacions de Tarragona i Barcelona, aleshores mancomunades, ni al propi arxiu de la família Domènech. Però a principis de l'any 1919 Pere Domènech treballava en la redacció del projecte i des de la Cooperativa se li demanava celeritat per poder començar les obres sense perdre temps (actes de la Cooperativa 4/2/1919 i 11/2/1919). A primers de març l'arquitecte va decidir la situació exacta del celler les obres d'excavació van començar el dia 10 d'aquell mes (acta 8/3/1919). Als llibres de comptabilitat hi ha consignades sis entregues de diners a compte dels honoraris de l'arquitecte que sumen la quantitat de 7.987,35 ptes, abonades el desembre de 1919, abril i maig de 1920, i abril, maig i agost de l'any següent.

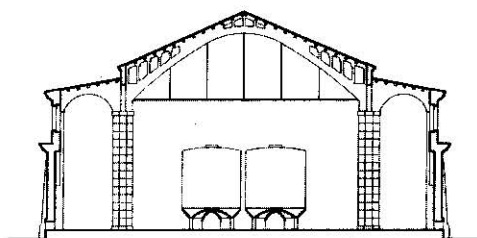
El mes de setembre de 1920 ja va entrar al nou celler la primera carretada de raïm.

DESCRIPCIÓ GENERAL DE L'EDIFICI

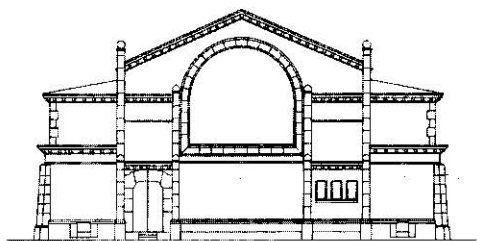
Des del punt de vista formal i compositiu, al celler de l'Espluga encara es constata la inspiració modernista de Lluís Domènech influenciant la intervenció del seu fill Pere. En canvi, el de Sarraí s'ha de considerar un precedent immediat i directe del de Vila-seca. Planta i secció basilical, entrada lateral, pilars circulars, arcs atirantats, peus de tina amb el mateix esquema (com a l'Espluga), cornisa amb dentellons, finestres bipartides, perfil de façana lleugerament atalussat, etc. A Vila-seca, però, Pere Domènech se supera i accentuà el to monumental i classicista de l'edifici, incrementant de forma notable les proporcions de la nau central i incorporant, a l'exterior, una decoració específica.

L'edifici és de grans proporcions, de planta rectangular i de tres naus. Té unes dimensions generals de 44x25 m, amb la façana formant un lleuger fals escaire.

La nau central, de 15,70 m de llum, té una estructura de pilars de pedra de saldó, molt esvelts i de quatre lòbuls, que sustenten arcs de diafragma de maó atirantats (peraltats carpanells, formats per tres segments d'arc que sumen 180°) sobre els quals hi ha l'embigat i l'enllatat, una solera de rajoles i la coberta de teula a dues aigües, que assoleix una altura màxima de 14 m sobre el paviment.

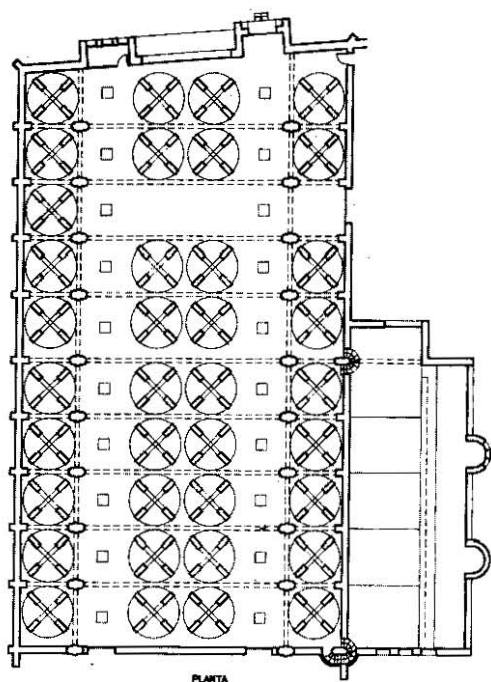
SECCIO TRANSVERSAL

FACANA PRINCIPAL

Les dues naus laterals són de 4 m de llum, amb arcs de mig punt rebaixats, també de maó, i coberta deprimida respecte a la nau central, a la manera de l'antiga basílica romana. Estan recorregudes per una filera de finestres bipartides a cada costat, en un parament reculat del pla de la façana lateral que se sustenta sobre una fila d'arcs adossats a la paret per l'interior.

Actualment el conjunt consta de deu crugies, però n'hi havia d'haver més. Segons s'explica, la paret del fons (façana posterior), no es va construir inicialment per facilitar l'ampliació de l'edifici. Una forta ventada va causar desperfectes a la teulada, i aleshores

es va decidir construir aquesta paret i renunciar a l'ampliació.

La primera crugia és diferent de les altres a causa del fals escaire. La cinquena i la desena tenen una llum neta de 4,30 m, mentre que totes les altres són de 3,70. La major amplada d'aquelles dues ha de respondre a la necessitat de facilitar la circulació del personal en sentit transversal. Si no fos pel que es dirà més endavant, això suggereix que l'obra totalment acabada hauria tingut quatre crugies més d'acord amb la sèrie $(4+1+4+1+4)$. Als anys seixanta es va iniciar l'ampliació per darrere, seguint un esquema diferent, de la que només han quedat els cups i les arrancades dels pilars de formigó armat.

L'interior de l'edifici està ocupat per 4 files de tines d'obra (excepte una que és de fusta), dues de les quals es troben a les naus laterals i les altres dues al centre de la nau principal, deixant dos generosos passos longitudinals de circulació i tràfec de bocois, sota dels quals hi ha els cups, encaironats.

Cada crugia, doncs, conté quatre tines i dos cups, excepte la tercera, en un extrem de la qual hi ha la porta lateral d'accés, i que s'utilitza també com a pas de circulació. Les tines estan muntades sobre plataformes elevades construïdes sobre una estructura d'arcs de maó que es creuen en diagonal i voltes.

La façana principal és de paredat comú amb carreus de saldó a les cantonades i a l'ornamentació. Una gran obertura de ventilació de 6,5 m d'alçada acabada amb arc de mig punt de 6,25 m de llum, és l'element que caracteritza la composició d'aquesta façana. Sota, un sòcol opac amb dues torres nanes al costat que es projecten cap amunt amb pilars adossats a la paret, i en una de les quals s'hi situa l'altre accés. Les cornises, que es repeteixen com a faixes decoratives, són de pedra motllurada sostinguda per dentellons, i recorren les façanes laterals emmarcant la fila de finestres de la part superior. Tot plegat, d'un clar regust noucentista.

Al costat de ponent de l'edifici principal hi ha la sala d'elaboració, un cos adossat per on s'entrava i es premsava la verema. Conté cinc tremuges d'obra i tres portes per descarregar la verema, que van ser ampliades fa temps. Sota les tremuges hi ha un espai soterrat amb la maquinària i els sistemes de transport intern necessaris. La coberta és a dues aigües, amb encavallades de fusta.

Curiosament, degut segurament al fet de disposar d'un gran pati al costat que privatitzava l'entrada, es va prescindir de la importància compositiva que podia representar la construcció d'una gran portalada a la façana principal sota mateix del gran finestral i, en canvi, es va projectar una petita porta lateral en una de les torres nanes. Posteriorment, aquesta mancança s'intentaria solucionar, d'una forma barroera, construint una jardinera.

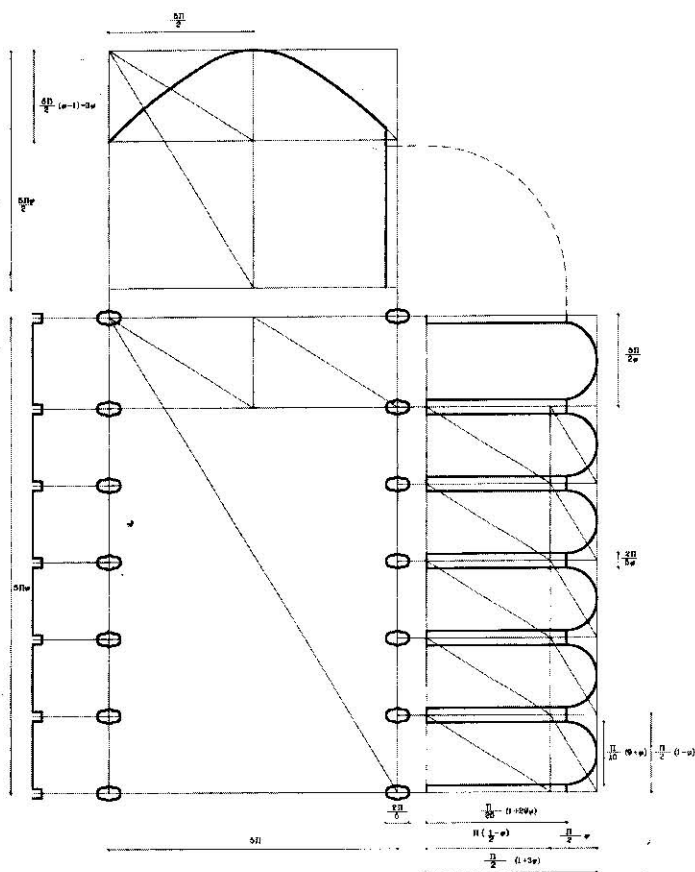
Tanmateix, s'observa un conflicte compositiu a la façana principal quan la cornisa horitzontal de les naus laterals no acaba d'amagar la inclinació de la coberta. Si la coberta de la primera crugia hagués estat plana s'hauria solucionat el problema.

DEFINICIÓ GEOMÈTRICA

El classicisme de l'edifici és ben evident a simple vista. Allò que no és tant evident és la proporció geomètrica precisa que l'arquitecte va utilitzar en la seva obra. Una anàlisi detinguda realitzada durant el redibuix de l'edifici, ha permès trobar els dos paràmetres que, convenientment combinats, governen la geometria de l'edifici en la seva totalitat, de manera que defineixen els elements arquitectònics i els encaixen amb una precisió absoluta i sorprenent. Es tracta, no podia ser d'una altra manera, de dos números clàssics, ja coneguts a l'antiga Grècia. El primer és el número π , que expressa la relació constant entre la longitud d'una circumferència i el seu diàmetre. El segon és $\varphi = (1 + \sqrt{5})/2 = 1,618...$, que expressa una proporció d'or, anomenada àurica, de característiques molt particulars, comunament utilitzada des del renaixement i, més properament, en algunes esglésies barroques del segle XVIII del Camp de Tarragona. Un rectangle àuric, doncs, seria aquell en què la relació entre els seus costats coincideix amb φ .

La dimensió bàsica de l'edifici és la llum de la nau central, que l'arquitecte va establir en 5π metres. Aquesta és la dimensió del costat curt d'un rectangle àuric que comprèn exactament sis crugies. La planta acabada de la nau central estaria constituïda per dos rectangles àurics iguals al ja descrit, amb un total de 12 crugies, dues més que les actuals.

De les sis crugies de cada rectangle, una té més amplada que les altres cinc. Aquesta crugia ampla, en planta, es compon de dos rectangles àurics el costat major dels quals és

DEFINICIÓ GEOMÈTRICA

la meitat de 5π metres (llum de la nau central). Les cinc crugies estretes són iguals i d'una llum, cada una, igual a la cinquena part de la longitud que queda del rectangle gran que les comprèn totes sis.

Les naus laterals estan conformades per quadrats de costat igual a la llum de les crugies petites.

Els pilars quadrilobulats són quatre cercles de radi igual a 10π centímetres, inscrits en un rectangle àuric de costat major igual a 40π centímetres.

Fins aquí la definició geomètrica de la planta. Tot seguit es descriu la definició de les alçades.

Els cinc arcs laterals iguals, amb els seus pilars, corresponents a les crugies estretes, són rectangles àurics de costat menor igual a l'intereix dels pilars. A sobre s'hi construeix un altre rectangle àuric de costat major igual al menor de l'anterior. Els arcs són de mig punt, amb la clau tangent al costat superior del rectangle i radi igual a la llum neta entre pilars. D'aquí es dedueix l'alçada total dels pilars.

Cada un dels conjunts de pilars i arc diafragmàtic central està inscrit en dos rectangles àurics de costat menor igual a la meitat de 5π metres. De cada un d'ells es dedueix el quadrat més gran possible per la part inferior, i per la superior hi queden dos rectangles àurics més petits que defineixen exactament l'arrancada de l'arc i el radi del segment circular central de l'arc, la corda de qual és igual a la longitud del radi, que resulta ser 3φ .

Cal remarcar que s'ha anat construint gràficament l'edifici seguint el mateix ordre lògic d'avançar l'execució de l'obra. Ara, per acabar-la, només falta definir el radi dels dos segments circulars iguals que completaran l'arc central. Doncs bé, si s'ha començat el procés amb el paràmetre 5π ara, curiosament, per l'últim element arquitectònic, la dimensió buscada és $5\pi\varphi$, radi que, tanmateix, justifica el peraltat dels arcs i que coincideix amb la longitud de la façana d'extrem a extrem de la cornisa superior. A la tercera part d'aquesta longitud s'hi situen les columnes que emmarquen el finestral de la façana. Amb això es tanca el cicle i es confirma l'omnipresència dels dos números clàssics (als quals caldria afegir el 5), que no deixen cap dimensió a l'atzar sinó que, ben el contrari, fan la impressió d'haver seguit el camí d'un precís ritual iniciàtic de la maçoneria.

Falta fer encara algunes comprovacions que la urgència del treball no ha permès però que, de ben segur, donaran com a resultat la constatació de la presència de noves relacions àuriques.

Amb aquestes operacions, relativament senzilles, es defineixen gràficament i analíticament (veure l'esquema) tots els elements arquitectònics bàsics del celler i el seu volum, construït de forma extremadament precisa en funció dels números π i φ . La concepció del projecte inicial és, doncs, eminentment clàssica i l'ús de les proporcions àuriques confereix a l'edifici una elegància singular. Possiblement, el celler de Vila-seca sigui un cas únic entre tots els de Catalunya. Possiblement, també, sigui un dels cellers menys coneguts, més poc estudiat i menys valorat, fins i tot entre la població de Vila-seca. Potser ho ha motivat que l'autor no era en Martinell.

BIBLIOGRAFIA

- MARSAL I BONET, ANTONI M. SARRAL: Cossetània Edicions. Col·lecció la Creu de Terme, 2. Valls, 1998.
- MARTINELL BRUNET, CÉSAR: *Construcciones agrarias en Cataluña*. Colegio Oficial de Arquitectos de Catalunya y Baleares. Barcelona, 1975.
- MORELL I TORRADEMÈ, JOSEP: *Pàgines de la història de Vila-seca de Solcina*. Agrupació Cultural de Vila-seca. Vila-seca, 1990.
- NIETO, M.: *Sectio Aurea*. Carroliia 58. Mensa España. Barcelona, 1998.

[Agost, 1999]